

The background of the cover is a photograph of a classical building. It features two prominent red columns supporting a stone entablature. The entablature has a decorative frieze with circular motifs. Behind the columns, a mural is visible, depicting a bull in a landscape. The sky is a vibrant sunset with orange and yellow clouds. The overall scene is brightly lit, suggesting a late afternoon or early evening setting.

IGOR LUKŠIČ

POLITIČNA ANTROPOLOGIJA

POLITIČNA POSREDOVANOST
NARAVE IN DRUŽBE

IGOR LUKŠIČ

POLITIČNA ANTROPOLOGIJA

POLITIČNA POSREDOVANOST NARAVE IN DRUŽBE

Ljubljana, 2021

IGOR LUKŠIČ

POLITIČNA ANTROPOLOGIJA

POLITIČNA POSREDOVANOST NARAVE IN DRUŽBE

1. ELEKTRONSKA IZDAJA

Knjižna zbirka: Politični procesi in institucije

Založila: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, Ljubljana, 2021

Za založbo: Monika Kalin Golob, dekanja

Copyright © po delih in v celoti Fakulteta za družbene vede,
Založba FDV 2021, Ljubljana. Fotokopiranje in razmnoževanje
po delih in v celoti je prepovedano.

Recenzenta: izr. prof. dr. Duška Knežević Hočevar in prof. dr. Jernej Pikalo

Jezikovni pregled: Tomaž Petek

Naslovnica: Primitus d. o. o.

Slika na naslovnici: © Georgius Tschlis, Dreamstime

Prelom: Primitus d. o. o.

Dostopno prek <https://www.zebra.fdv.uni-lj.si>

Knjiga je izšla s podporo učbeniškega sklada Fakultete za družbene vede.

Delo je nastalo v okviru ARRS PS P5-0410

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID=51612675

ISBN 978-961-235-952-2 (pdf)

KAZALO

SVOBODA IN SPREMEMBA KOT JEDRO POLITIKE.....	7
OD ANTROPOLOGIJE K POLITIČNI ANTROPOLOGIJI.....	12
ANGAŽIRANOST ANTROPOLOGIJE.....	28
ZAMETKI POLITIČNE ANTROPOLOGIJE.....	38
I. POLITIČNA FILOZOFIJA OD PLATONA DO MARXA.....	39
II. MODERNA BIOLOGIJA: DARWINOV 'EVOLUCIONIZEM'.....	95
III. PRVI KORAKI POLITIČNE ANTROPOLOGIJE: OD MAINA DO LINTONA.....	110
<i>AFRIŠKI POLITIČNI SISTEMI IN ZAČETEK POLITIČNE ANTROPOLOGIJE.....</i>	<i>138</i>
GRADITEV POLITIČNE ANTROPOLOGIJE.....	147
VSTOP POLITOLOGIJE V POLJE POLITIČNE ANTROPOLOGIJE.....	159
ZRELA LETA POLITIČNE ANTROPOLOGIJE.....	167
TEME POLITIČNE ANTROPOLOGIJE.....	183
I. RAZMERJE POSAMEZNIK – ČLOVEK.....	184
II. S-POL-ITIKA NARAVNEGA S-POLA.....	194
III. POLITIČNA POSREDOVANOST 'NARAVNE' DRUŽINE.....	202
IV. RASA: NARAVNO IN POLITIČNO DEJSTVO.....	219
V. ROD, NAROD, DRŽAVA.....	234
VI. RITUALI: VPELJAVA DRUŽBE IN POLITIKE V NARAVNI NERED.....	252
VIRI IN LITERATURA.....	267

SVOBODA IN SPREMEMBA KOT JEDRO POLITIKE

Prva polovica dvajsetega stoletja je bila v znamenju vzpona politike. Konec devetnajstega stoletja je politično speljal v stranke in angažiral množice ljudi za odločanje o skupnih zadevah. Začel se je velik pohod demokratizacije. Navadni **ljudje so se angažirali, da bi spremili svet**. Kmetje, delavci, ženske so hoteli **skozi politiko** spremeniti svet sebi v prid, da ne bi bil samo po meri aristokracije in vedno močnejše kapitalske elite. Politiko so v tem času doumeli kot prostor za **širjenje svobode**, ki jim je bila kratena v civilni družbi, predvsem v ekonomiji, družini in v verskih organizacijah. Nesvobodo, neenakost in nepravičnost so doživljali na ravni posameznikov, predvsem pa kot narodi znotraj unitarnih držav (npr. Avstro-Ogrska, Turčija, Rusija), kot etnične skupine, plemena znotraj organizacije kolonializma, kot razredi in sloji, kot rase in ženske.

Prva svetovna vojna je nasilni odgovor na obetajoče procese demokratizacije ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja. Predstavlja poskus, da bi svet spravili v stare tirnice, da politika (prizadevanje za javno dobro in dobro vseh) ne bi ogrozila privatne sfere, utrjene na privatni lastnini (prizadevanja za dobro lastnikov). Demokratični potencial ljudstva je bil z vojno pospravljen na fronto. Tam naj bi se izživela energija mladine, energija po spremembi. V mnogočem se tudi je. Prva svetovna vojna pa duha

demokratizacije in želje po novem svetu ni odpravila, ampak jo je celo pospešila. Od oktobrske revolucije v Rusiji leta 1917 se je gorečnost po novem svetu prelila v celotno zahodno Evropo: od Nemčije do Italije in Francije, pozneje pa tudi Španije.

Moč ljudskih množic po spremembi je bila tako velika, da se je v boj proti njej moral vpreči tudi najtrši konservativizem v podobah fašizma in nacizma. Politični angažma spremembe je bil v jedru kapitalizma s fašizmom in z nacizmom tako spretno zapeljan v utrjevanje starega sveta neenakosti, nesvobode in nepravičnosti ter okrepljene dehumanizacije. Na nov način se je okrepila ideja hierarhije, v kateri je najvišji vodja v stiku z vsakim členom naroda – ljudstva, pri čemer gre zato za privid transparentnih odnosov in jasnega razmerja med prijatelji in sovražniki.

Politika je preplavila življenje ljudi. Politično je bilo vredno, zeleno, nujno. Na desni in levi, na skrajni desni in skrajni levi pa tudi v sredini. V času med obema vojnama se je zanimanje za politiko okrepilo tudi pri preučevalcih človeka in človeštva, pri antropologih. Zanimalo jih je, kako je bilo s politiko in političnostjo nekoč. Ali je to del narave človeka? Kako je s politiko v nedržavotvornih ljudstvih, torej pri tistih, za katere se je takrat zdelo, da so tam, kjer je bil zahod pred stoletji ali tisočletji?

Politična antropologija je otrok dobe politizacije. Zanimanje zanjo se poveča v politično intenzivnih obdobjih, v času depolitizacije pa začasno zamre. Političnost šestdesetih je zanimanje za politično antropologijo ponovno močno obudilo.

Druga polovica sedemdesetih pa je težnjo po spremembi sveta nadomestila s potrebo po rasti in modernizaciji. Če je svet v težavah, je po tej logiki samo zato, ker je še premalo principa privatne lastnine, ublagovljenja in intervencije nevidne roke trga. Vsakršna zavestna človeška dejavnost je po tej predstavi moteča za naravne sile. Politično je bilo tako rinjeno na rob, s tem pa tudi demokratični potencial ljudi. Namesto politike smo dobili

upravo in tehniko vladanja, namesto kritične javnosti, ki preleva skupno dobro, smo dobili oglase privatnih podjetij, namesto »public relations« smo v javni sferi dobili »private relations«. V tem kontekstu je težko obujati izvorno političnost in politiko, saj zanjo v sodobnem neoliberalnem svetu ni kaj prida podpornih empiričnih izkazov. Naravno stanje je geslo dneva, politika pa je moteča sfera in dejavnost.

Ta proces so čutili tudi na univerzah in še posebej na študiju politične antropologije. V šestdesetih je bilo poučevanje politične antropologije vznemirljivo početje, ker so bili študentje ogreti za politiko in novo. V sedemdesetih se je obnašanje študentov na hitro spreobrnilo. Zanimanje za ocene in dokončanje študija je postalo glavna motivacija. »Splošno občutje je označevala hladna apatija do delovanja politike in študentje so tipično odgovorili tako, da so se skoraj popolnoma potegnili iz političnega procesa« (McGlynn in Tuden, 1991: x).

Ob koncu osemdesetih in na začetku devetdesetih je bilo čutiti porast zanimanja za politično in tudi za politično antropologijo med študenti. »Politično obnašanje, širše definirano, je najbolj konsistentna metoda za organiziranje ljudi za skupinske cilje – ignoriranje politike vodi v nesposobnost za implementacijo družbene spremembe ali prilagoditev na spreminjajoče se okolje« (McGlynn in Tuden, 1991: x).

Širši kontekst in stanje duha politični antropologiji trenutno nista naklonjena. Nikakor pa tisti, ki posegajo na to področje, niso samo obujevalci preteklih in propadlih časov, ampak vedno znova znanilci nove politike. **Humanizem gre čez naturalizem, in to predvsem s politiko.**

Kant je v Večnem miru zapisal to, kar je bilo jasno že Aristotelu in Hobbesu: »Mirovno stanje med ljudmi, ki živijo drug poleg drugega, ni naravno stanje («status naturalis»); naravno stanje je namreč stanje vojne, to je, čeprav ne vedno dejanskih,

pa vsaj vedno grozečih sovražnosti. Mirovno stanje se mora torej ustvariti ...» (Kant, 1937/1795: 59). To so ustvarili ljudje z družbo in s politiko.

Nujnost čeznaravnega, od narave k političnosti, je naravnost politične antropologije. Nujnost omike, ki nas krade naravni neposrednosti, nujnost človeškosti, ki nas vodi stran od bestialnosti: to so naloge politične antropologije. Da je politična, da je afirmativna do polja političnega in da se ne utaplja kot banalna mešetarska pojavnost samo v t. i. daj-damu-individualnih-karier.

Na Slovenskem je politično antropologijo na univerzo vpeljal profesor **Stane Južnič**, ki je zasnoval predmet **Socialna in politična antropologija** na Fakulteti za družbene vede v začetku sedemdesetih let. Za predmet je leta 1978 napisal učbenik, ki se pod posebnim poglavjem ukvarja tudi s politično antropologijo¹. Leta 1973 je Južnič izdal knjigo *Politična kultura*, ki je utemeljena na pristopu politične antropologije. Leta 1981 pa je izdal delo *Kolonializem in dekolonizacija*. Stane Južnič je na FDV zasnoval tudi predmeta *Dežele v razvoju in Civilizacije*, ki sta pokrivala veliko tem s področja politične antropologije.

Predmet *Politična antropologija* je bil najprej izbirni predmet v okviru podiplomskega študija antropologije na FDV od leta 1991, nato dve leti obvezni predmet (1994 in 1995), potem pa spet izbirni v okviru skupnega podiplomskega študija antropologije med Biotehnično fakulteto in FDV, to je od leta 1996 do leta

---

1 Stane Južnič, *Socialna in politična antropologija*, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana 1978. Južnič najavlja, da njegov predmet ni kopija katerega koli podobnega predmeta na drugih univerzah, zlasti ne na anglosaških univerzah. Kot posebno poudarja razpravo o 'naravi' človekove narave, teme iz ekonomske antropologije, dežele tretjega sveta, in predvsem »antievropocentrično usmerjenost« z namenom »v naši zavesti in družboslovju razbiti in kompromitirati evropocentrizem« (Južnič, 1978: 2).

2010. Od leta 2007 je predmet Politična antropologija vključen v program Politologija – Študije politike in države na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani.

OD ANTROPOLOGIJE K POLITIČNI ANTROPOLOGIJI

Antropologija je veda o človeku. Ukvarja se z vprašanjem, kaj je človek, kar vključuje vprašanje, kako je človek nastal, in tudi, kam gre. Socialna antropologija je veda o človeku kot družbenem bitju, priredno pa kulturna antropologija veda o človeku kot kulturnem bitju. Politična antropologija je veda o človeku kot političnem bitju.

Beseda antropologija izvira iz dveh grških besed: **anthropos**, ki pomeni človek, in **logos**, ki pomeni razpravljanje, diskurz, govorjenje, znanost ali vednost.² Prva raba besede je, kot vse kaže, iz zgodnjega 16. stoletja v latinščini **anthropologium** (Barnard, 2000: 1). Nato je beseda prišla v rabo, s katero so pokrivali anatomijo in fiziologijo³, kar je pozneje postalo del tega, kar danes predstavlja fizična ali biološka antropologija. Danski anatom Caspar Bartholin je v 17. stoletju antropologijo opredelil kot »znanost, ki obravnava človeka /in/ je razumno razdeljena na

---

2 Južnič (1978: 9) za neposredni natančni prevod v slovenski jezik ponuja »človekoslovje« ali »človekoznanstvo«.

3 Tovrstna začetna obravnava človeka – posameznika kot predvsem telesa, njegove anatomije in posebej še duše je še danes močna poteza pri razumevanju človeka – posameznika kot samo telesa posameznika, ki vodi v organicistične ali mehanicistične poenostavitve.

anatomijo, ki obravnava telo in dele, ter psihologijo, ki govori o duši«. ⁴

V 17. in 18. stoletju so besedo uporabljali evropski teologi, ko so govorili o človeških potezah božjega. Proti koncu 18. stoletja je prišla v rabo nemška beseda **Anthropologie**, ki je opisovala kulturne značilnosti različnih etničnih skupin ter je bila v rabi tudi v Avstriji in Rusiji.

V osemnajstem in devetnajstem stoletju so avtorji uporabljali besedo etnologija za preučevanje kulturnih razlik in opisovanje skupne človeškosti ljudi vsega sveta. V Veliki Britaniji se je najprej prebila socialna antropologija. **Antropologija** se je tako pojavila kot **samostojna disciplina sredi 19. stoletja**, ko se je povečalo zanimanje za evolucijo človeka. Nekoliko pozneje se je antropologija prebila tudi med akademske discipline, ko je bila uvrščena na univerze, v muzeje in vladne urade. **Socialna antropologija** je bila kot predmet najprej uvedena na Univerzi v Oxfordu leta **1884**, leta 1900 na Univerzi v Cambridgeu in leta 1908 še v Londonu, ki se širi po svetu do te mere, da je bilo leta 1989 ustanovljeno Evropsko združenje socialnih antropologov. Kljub temu v ZDA in osrednji Evropi etnologija in socialna antropologija še vedno koeksistirata in si na neki način delita delo.

Leta 1842 je bila ustanovljena Ethnological Society of New York, danes American Ethnological Society, leto dni pozneje pa Ethnological Society of London kot nadaljevanje skupine za zaščito prvoselskih družb. Ti **antropologi so bili politično jasno opredeljeni: liberalni, proti suženjstvu in aktivisti za človekove pravice**. V Franciji je nevrokirurg Paul Broca leta 1859 ustanovil Société d'Anthropologie de Paris. Pod Darwinovim

---

⁴ Bartholin, Caspar; Bartholin, Thomas (1647). »Preface«. *Institutions anatomiques de Gaspar Bartholin, augmentées et enrichies pour la seconde fois tant des opinions et observations nouvelles des modernes*.

vplivom je opredelil antropologijo kot preučevanje človeških skupin, mišljenih kot celota, kot posamični deli in v odnosu do preostale narave. Broca je znan po tem, da je odkril center v možganih za jezik.

Med najvplivnejše začetnike in utemeljitelje antropologije nedvomno sodi tudi Theodor Waitz, nemški filozof in psiholog, ki je v letih 1859–1864 izdal šest knjig z naslovom *Die Anthropologie der Naturvölker*, ki so jo v angleščino prevedli kot *The History of Primitive Society*. Antropologijo je Waitz opredelil kot **znanost o naravi človeka**. Pod Waitzevim vplivom sta R. F. Burton in J. Hunt leta 1863 izstopila iz etnološkega društva in ustanovila Anthropological Society of London. Med prvimi člani društva je bil tudi ustanovitelj kulturne antropologije Edward Burnett Tylor.

Po vzoru tega preimenovanja in utrjevanja antropologije kot posebne znanosti so nastala združenja v Madridu (1865), na Dunaju (1870), v Italiji (1871), ZDA (1902) in drugje. Večina članov je bila pod vplivom Darwina evolucionistov. Člani teh društev so bili jedro svetovne antropologije, ki so ustvarili temeljno literaturo in spravili antropologijo na glavne univerze v svetu.

Antropologija torej še ni bila neodvisna disciplina v času znanstvene revolucije na začetku moderne. S temami s področja znanosti o človeku so se najintenzivneje ukvarjali teologi, geografi, zgodovinarji, filozofi, zdravniki in strokovnjaki za rimsko pravo. Nujnost po novi disciplini se je v Evropi pojavila s povečanjem in z intenzifikacijo stikov z novimi civilizacijami, novimi rasami, novimi kulturami in z novimi politikami. Takrat se je okrepila potreba po poznavanju vzorcev obnašanja ljudi v neevropskih deželah, kamor so evropski trgovci in raziskovalci ter misijonarji čedalje bolj množično prodirali. V prvih korakih je bilo edino mogoče te nove vpoglede spraviti v sklad z Biblijo ter grškimi in rimskimi klasiki oziroma v sklad z obstoječimi vladajočimi koncepti in znanji. Tako so poskušali ameriške domorodce razumeti kot nasledek potovanj Noetove barke ali

deset izgubljenih Izraelovih plemen. Pomanjkanje empiričnih vpogledov je dajalo podlago vsakovrstnim špekulacijam na osnovi utrjenih predstav hegemonskih političnih sil, zato najpoprej v formi krščansko-religioznih konceptov z močnim vplivom zlasti jezuitov.

Moderna doba, **doba kapitalizma je doba antropologije**. Od kozmosa, ki je bil v središču znanosti, in razprave o heliocentričnem ali zemljocentričnem vesolju se je težišče vse bolj premikalo k naravi in človeku ter k **človekovi naravi**. Človek je postajal vse bolj osrednja točka zanimanja znanosti; antropologija v najširšem smislu je dobila zagon. Človek ni bil razumljen samo kot mikrokozmos v širšem kozmosu in s tem podrejena sestavina univerzuma, ampak kot konstitutivni akter sveta. Temeljna sprememba, ki jo je – kot ugotavlja Dallmayr (1987: 88) prek Pannenberg (1970) – človekova zavest v času moderne izkusila, je: »**Človek ni več voljan ustrezati redu sveta ali narave, ampak želi vladatai svetu ...** Svet ni več dom človeku; je samo material za njegove transformacijske dejavnosti.« Tako odgovor na vprašanje o človekovi naravi ne more biti več podan v konceptih sveta, ampak zahteva svoj koncept človeka kot izhodišča sveta.

V ZDA in Kanadi se pod antropologijo navadno razume skupek štirih podpodročij:

1. biološko antropologijo;
2. arheologijo;
3. lingvistično antropologijo;
4. kulturno antropologijo.

Uveljavila se je tudi delitev⁵ na čisto (»pure«) antropologijo in uporabno (»applied«) antropologijo. Obe prečita vsa štiri podpodročja. Uporabna antropologija tako pomaga na področju

---

5 O členitvah antropologije je zelo dobro razpravo napisal Baskar (1994), v kateri povzema vse glavne tokove in reflektira ključne poglede.

medicine, spoznanja antropologije se uporabljajo pri odkrivanju identitete žrtev, načrtovanju razvoja lokalnih skupnosti, poučevanju gluhih, pri govorni terapiji itn.

1. **Biološka** antropologija, prej bolj znana pod imenom **fizična** antropologija, se ukvarja z biologijo človeka. V jedru zanimanja je učlovečenje človeka kot biološkega bitja, pri čemer je v središču primerjalna anatomija. Osredinjena je na primerjavo anatomije ljudi in višjih primatov ter anatomije modernega človeka in njegovih predhodnikov (npr. *Homo erectus* in *Australopithecus africanus*). Še pred kratkim je bilo izpostavljeno področje zanimanja primerjalna anatomija ras, zdaj pa je v razcvetu podpodročje človeške genetike. Sodobna biološka antropologija tako danes sega na nekatera vprašanja demografije, forenzike, paleomedicine in genetike.
2. **Arheologija**, v Evropi poimenovana kot predzgodovinska arheologija, se ukvarja z rekonstrukcijo človeških habitatov v daljni preteklosti ali izvornih človeških skupnostih. Veliko ameriških arheologov razume svoje delo kot kulturno antropologijo pradavnine, in sicer ne na temelju življenja v tej skupnosti, ampak na osnovi otipljive zapuščine preteklih kultur.
3. **Lingvistična** antropologija preučuje jezik s stališča učlovečenja, gradnje identitete ter socializacije in inkulturacije človeka in posameznika. Do spoznanj prihaja predvsem s primerjanjem različnih jezikov in njihovega pomena znotraj posameznih kultur.
4. **Kulturna** antropologija je najobsežnejša podskupina. Ukvarja se s preučevanjem kulturnih razlik, inkulturacije človeka, kulturnih univerzalnosti, družbenih struktur, z vprašanjem simbolov itn. Kulturna antropologija, ponekod poimenovana tudi socialna antropologija ali kar z

obema pridevnikoma – socialna in kulturna –, čedalje bolj pomeni kar sopomenko za antropologijo.⁶

5. V drugi polovici 20. stoletja se je antropologija popularizirala in rezultat tega je bila uvedba številnih novih podpodročij: politične antropologije, medicinske, zgodovinske, rasne, antropologije meja, antropologije spolov, mnogi pa so uveljavljali celo antropologijo posameznih zemljepisnih območij, kot je npr. antropologija Evrope (Goddard, Llobera, Shore, 1996).

Vsaka politična skupnost si kreira predstavo in ključne koncepte o človeku. Za našo razpravo so v igri štiri najmočnejše legitimacijske osnove: bog, narava, družba, politika⁷.

1. Če je človek po bogu posredovano bitje oz. božje stvarjenje, ima primat teologija. **Teološka** antropologija utemeljuje človeka kot božje bitje. Zato je od tu tudi politika posredovana po bogu in tesno prepletena ali celo vladana prek verske hierarhije.⁸

---

6 »Človek je edina biološka vrsta, ki je razvila kulturo. Prav kultura je postala ... mehanizem, s katerim se človek – sicer kot sestavni del žive narave – na poseben in le njemu lasten način prilagaja naravnemu okolju. Je pa tudi način, kako usklajuje in urejuje medsebojen odnose v vrsti. Spreminja pa tudi sebe in se na poseben način usklajuje tudi znotraj človeške vrste« (Južnič, 1978: 112). »Kultura je vsekakor nebiološki del človekove narave in tudi novo okolje, ki ni več zgolj naravno. To je okolje, ki ga je ustvaril človek« (Južnič, 1978: 114).

7 Seveda je v igri še vrsta drugih dimenzij človeka. Lingvistična antropologija izhaja iz predstave, da je človek bitje jezika, medicinska antropologija obdeluje človeka kot pacienta in zdravilca, ekonomska vidi v človeku predvsem ekonomsko bitje itn.

8 »In Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po božji podobi ga je ustvaril, moža in ženo ju je ustvaril ... Tedaj je naredil Gospod Bog človeka iz prahu zemlje in mu vdahnil v obličje oživljajočega duha. Tako je postal človek živo bitje ...« (Sveto pismo, 1975: 12).

2. Če je človek po naravi posredovano bitje, ima primat **naravoslovje**: mehanika in za njo kemija, biologija, fiziologija itn., v kar nas najboljše uvede fizična antropologija. Politika se zato legitimira z naravo, primat v politiki pa imajo tehniki, inženirji, naravoslovci in organizatorji izmenjave snovi znotraj narave ljudi in z naravo/okoljem.
3. Če je človek družbeno ali kulturno bitje, bomo o resnici človeka iskali prava dejstva skozi družbene vede in se ustavili na področju **socialne in kulturne** antropologije. Politika je v tem kontekstu v najboljšem primeru izcedek družbenega ali njen derivat. Po tej predstavi politično obvladujejo ekonomija, kultura, socialni kapital, razne mreže, profesije.
4. Če je človek politično bitje, se bomo o njem pozanimali pri **politologiji in politični antropologiji**. Politika je samostojno področje, ki ga obvladujejo povsem notranje zakonitosti in izkustvo, ki ga ljudje lahko dobijo samo na tem terenu.

1. Predstava o **božjem izvoru človeka** je vladala v srednjem veku, še vedno pa prevladuje v teokracijah in – jasno – znotraj verskih skupnosti. Ta predstava v večini sveta ni več vladajoča, je pa še vedno večinska in močna ter zato pomembno vpliva tudi na politične izvedbe obnašanja med ljudmi. Velike teme, ki se vežejo na to predstavo, so npr. vprašanje splava, evtanazije, raziskovanja matičnih celih, prisotnost verskih simbolov v državnih ustanovah, istospolnih porok, opredelitve družine, spolnosti, verouk v javnih šolah, verski obredi zunaj verske skupnosti, vloga verskih skupnosti in cerkva v mednarodnih odnosih. Gre za usodne teme razvoja človeštva, ki so vezane na vprašanje politične moči tistih sil, ki stavijo na božji izvor človeka. Politična antropologija ima na področju raziskav in refleksije političnih implikacij tega pogleda še ogromno črno luknjo.

V moderni znanosti se je utrdilo prepričanje, da teologija ne sodi v korpus znanosti, zato se teološke fakultete držijo bolj zase in so vezane na nadoblasti svojih verskih poglavarjev. Njihovo prvo poslanstvo ni odkrivanje splošne resnice za ves svet, ampak krepitev lastne verske skupnosti in negovanje dogme. Tako ni pričakovati, da bi se katoliški duhovniki šolali na muslimanskih univerzah in nasprotno. Preučevanje sveta poteka na teološki fakulteti skladno z versko dogmo posamezne verske skupnosti. Teološka antropologija je tako zavezana ne samo splošno božjemu izvoru človeka, ampak ima še posebno poslanstvo znotraj posamične verske skupnosti, ki ji dobavlja tudi ključne koncepte⁹.

2. Naravna legitimacija človeka, to, da je človek naravno bitje, se je v moderni dobi le stežka prebijala. Ni šlo le za bitko med novim in starim, med novim in srednjim vekom, med moderno in predmoderno, med kapitalizmom in fevdalizmom, znanostjo in teologijo, ampak za politični boj med meščanstvom in plemstvom. Šlo je in še vedno gre, ker ta boj ni dokončan niti ne dokončljiv, za to, ali bodo vladali cerkveni dostojanstveniki v imenu božje volje ali pa človeška telesa in njihove naravne potrebe, od katerih je najpomembnejša prav **življenje**. Naravna legitimacija začenja pri **mehaniki** in gre prek drugih poglavij fizike do biologije in Darwina. Physis, pozneje fizika kot prva znanost o naravi, je grško poimenovanje za to, čemur so Rimljani rekli natura, narava. Sem se vriva tudi astronomija in celo astrologija. More je v Utopiji (1516) poudaril, da prebivalci te dežele ne dajo nič na astrologijo, cenijo pa astronomijo. Jean Bodin pa je eksplicitno pisal o tem, kako položaj nebesnih teles vpliva na razmerja političnih sil in da

---

9 Za širši vpogled v teološko dimenzijo antropologije glejte Wolfhart Pannenberg: *Anthropology in Theological Perspective* (1985).

je pri ugotavljanju naravnih zakonov, ki delujejo na posameznika in državo, treba upoštevati astrologijo. Ker je človek naravno bitje, ga lahko razumemo samo s študijem narave in na osnovi poznavanja naravnih zakonov lahko napovemo tudi njegovo ravnanje. Pri prvih utemeljevanjih človeka kot naravnega bitja je šlo za to, da avtorji niso jemali popolne vrednosti božjemu vplivu. Naravo so samo dodajali kot pomemben vpliv na človekovo ravnanje. Do danes pa je na modernih univerzah razlaga z božjo voljo skoraj izginila. Na modernih univerzah je **temelj narava** in s tem pristop odprt za vse, ne glede na versko pripadnost, šolo ali dogmo.

Humanizem je postavil v osredje zanimanje za človeka, kot je po naravi. Človeka se tu osamosvaja predvsem kot različnega od živali in zveri ter od boga ali po bogu. V tem smislu ta humanizem predvsem nasprotuje teologiji in deizmu. Bolj kot za humanizem gre tu še za naturalizem, ki je humanizem samo na prvi stopnici. Človek je v odnosu do soljudi in sveta skladen z naravnimi zakoni, ne pa še kot družbeno in politično bitje. Je pa renesančni humanizem v dejavnosti pomenil pravo revolucijo in premik k družbenemu: humano je tisto, kar je vzgojeno, kar je omikano, kar je izšolano in izmojstreno, torej z družbeno dejavnostjo nadgrajena narava. Veliki humanist Erazem Rotterdamski je prevedel Biblijo v latinščino in grščino ter napisal delo *Hvalnica norosti*, s čimer je »izlegel jajce, ki ga je zvalil Luther«.

Protestantizem je ujel v jadra proces individualizacije in na terenu božjega vpeljeval individualizem ter se s tem ugnezdil v humanističnem naturalizmu.¹⁰ Druga veja humanističnega na-

---

10 V razpravi med Martinom Luthrom in Erazmom Rotterdamskim se je izkazalo, da je z vidika razvoja politične misli individualizma v katolicizmu stoječi Erazem z idejo svobodne volje (*De Libere Arbitrio*) radikalnejši kot Luther z idejo služne volje (*De Servo Arbitrio*). Čeprav

turalizma z *Utopijo* Thomasa Mora (1516), družba brez privatne lastnine in denarja, je šla kmalu na margino in je tam še danes. Bolj je živa v podobi antikomunizma, strašenja pred brezlastninsko družbo, kot pa v podobi pozitivne utopije, to je kot edinega upanja za boljši svet v razmerah brez privatne lastnine.

Razsvetljenstvo je zanimanje za naravo človeka še bolj poglobilo. Naj tu omenimo samo Humovo delo *Razprava o človeški naravi* (Treatise of Human Nature, 1739 prva dva dela in 1740 še tretji del) in Rousseaujevo navduševanje nad naravnim človekom v delu *Razprava o izvoru in temeljih neenakosti med ljudmi* (1754).

Francoska revolucija 1789–1794 je bila vrh tega procesa etabliranja človeka po naravi z idejo, da so **vsiljudje po naravi enaki**¹¹. Na tej osnovi je utemeljila tudi idejo človekovih pravic, vezano na neposredno, to je fizično telo. Isti duh časa je poganjal deklaracijo o neodvisnosti ZDA iz leta 1776 in amandmaje o človekovih pravicah k ustavi ZDA (1789) iz leta 1791.

3. **Romantika** se je obrnila človeku, kot je po kulturi, psihi in družbi. Na polno odkriva zgodovino. Herder je bil prepričan, da je bog v srce človeka vlil smer, ki ji mora človek slediti v svojem samoizpopolnjevanju; ta smer je kultiviranje božje podobe v človeku. S tem je Herder naložil kulturi in družbi edukativno vlogo. **Z edukacijo se dovršuje »nedokončano stanje človekove**

---

si je naslov Erazem zvito sposodil pri Avguštinu, v novem kontekstu dobi svobodna volja novo vsebino: predstavlja enega izmed ključnih elementov osvoboditeljstva, pri Avguštinu pa pomeni začetek nadvlade krščanstva in pozneje papeške države ter Rimskokatoliške cerkve.

11 Tudi *Deklaracija o neodvisnosti ZDA* iz 4. julija 1776 se v duhu najbolj propulzivnih političnih idej tistega časa sklicuje na »sile zemlje«, »zakone narave« in na to, da »so vsiljudje ustvarjeni enaki«. Od tu jim pripadajo »določene neodtujljive pravice, ki so med drugim življenje, svoboda in sreča«.